

HOGYAN TEREMTSÜNK KÁOSZT?

HOW TO MAKE CHAOS?

Tárgymutató

Hogyan teremtsünk káoszt?	2
Értelmezés	2
Témamegjelölés	3
Káosz egyetlen elemben	3
Anyaggyűjtés	4
Discord almája	4
Die Puppe	5
Nem éppen hétköznapi tárgyak	6
A termodinamika második törvénye	6
Principia Discordia	7
Anyaggyűjtés összegzése	9
Rendetlenség és Káosz	9
Megvizsgálandó szempontok	10
Mit tekintünk egynek?	10
Analógia	11
Forma	12
Végszó	13
Források	14

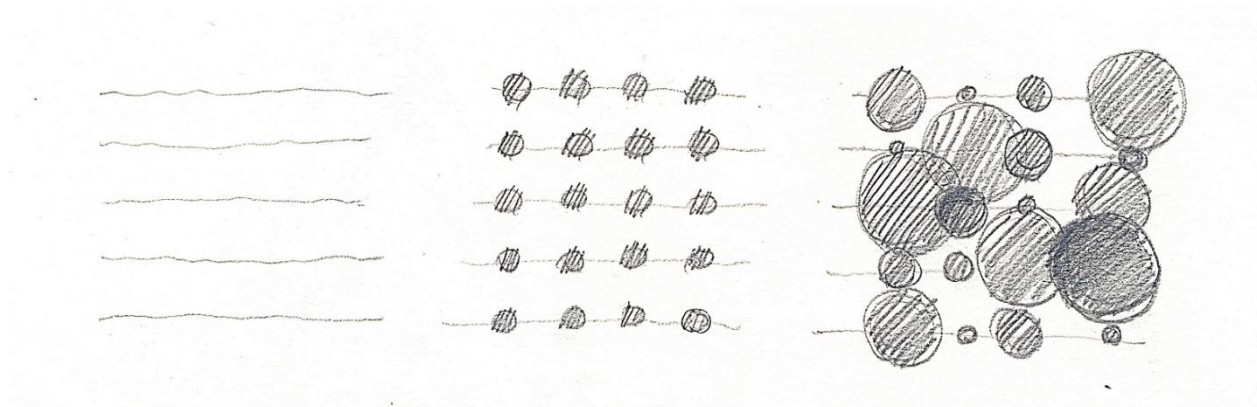
HOGYAN TEREMTSÜNK KÁOSZT?

A Rend és Káosz kísérlet célja a szabad fogalomtársítás révén való formaalkotás volt. Az alkotás során végighaladtam pár esszenciális lépésen amelyek menete tulajdonképpen meghatározta a végeredményt.

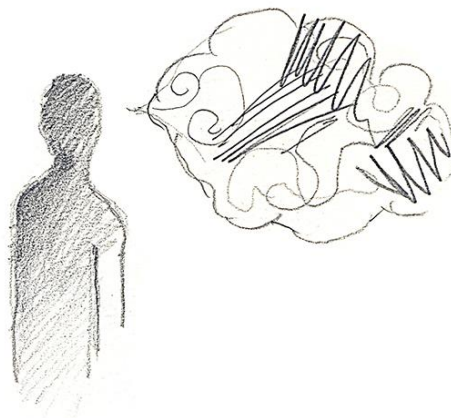
Értelmezés

Először a fogalompár vizsgálatával foglalkoztam. A rend és káosz fogalmakat nem értelmezhetjük egymás nélkül sem pedig a két szélső állapot közti folyamat figyelmen kívül hagyásával. Nagyon egyszerű szemléltetni az átmenet finomságát a következő példán keresztül. Képzeljünk el egy tökéletesen egyenes drótot: ez a rend. Ha a drót egyik végét tetszőlegesen deformálom akkor ezt az állapotot elnevezhetem rendtelenségnek. A kérdés, hogy mennyit kell meghagynom a görbe drótvégből, hogy még zavaró legyen. Beláthatjuk, hogy egy parányi kimozdulás is zavaró lesz a léptékkal hosszabb tökéletesen egyenes félhez képest. A „kísérletet” úgy tudom folytatni, hogy az utóbbi alakzatot sorolom többször. Ekkor megjelenik a ritmus mint szabály, rendező elv és ismét elfogadom, hogy amit látok az rend.

Megfigyelhető, hogy egy rendszerben akkor látok feltétlenül rendet ha „minden szabály érvényesül”: a körök egyformák, egyforma távolságra vannak, egyszínűek. Elég egyetlen szabályt megsértenem, az azonos méret törvényét, hogy ha nem is káosznak de rendetlennek tűnjön.

A fenti példa a fogalmak kozmikus összefüggésének egyszerű szemléltetése volt. Kereshetünk más területről is példát, mondjuk az ember szellemi világának bugyraiban. A fizikai magány állapota elég egyértelműen rendezett. Másképp van az az érzelmek és gondolatok síkján. Vegyünk egy személyt, egy viszonylag zsúfolt buszon aki magába fordul, alig vesz tudomást az őt körülvevő tömegekről. Véletlenül meglöki őt egy utas. A fizikai rend pillanatok alatt helyre áll, mindenki újból fogózkodik, rendezzi vonásait.

Tekintsük az alanyunk tudatában pillanatok alatt végbemenő tömérdek változást: ahogy megijed az érintéstől, felfogja, hogy mi történt, lélekben megveti a másik utast aki nem kapaszkodott, míg kimondja, hogy „Semmi baj!”. A gondolatai iránya kérdéses. A bamba lebegést gondoljuk rendnek és az érintés után válik káosszá, vagy fordítva, az ábrándozás volt a homogén káosz és az összeszedett reakcióhalmazt tekinthetjük rendnek.

A gondolatsor egyik fontos eleme az egyég. Minden esetben feltételeztük a több elem egymásmelletiségét. Egy drótdarab sorolását, több személy jelenléte a buszon illetve a körök mátrixba rendezése. Mi történik, hogy ha egyetlen elemet eltávolítok és próbálom megszegni a szabályait. Vajon tudok olyat tenni amitől a megjelenő ábra rendetlen lesz?

Feltevődik a kérdés, hogy hogyan összegezzük az elmélkedést, tehát hogy mi lesz a célja a formakeresésnek. A legérdekesebb pont az volt, amikor az egyetlen elem rendetlenségét feszegettem. Mit kell tennem, hogy egy olyan tárgy ami csak önmagáért létezik rendetlenné-kaotikussá váljon?

Témamegjelölés

KÁOSZ EGYETLEN ELEMEN

Anyaggyűjtés

A következő fázis az anyaggyűjtés volt. Lényege, hogy megismerjük az adott fogalmak univerzális jelentését. Hogyan vannak jelen a művészetekben, mindennapjainkban illetve a tudományban. Részemről a legfontosabb az volt, hogy a káosz értelmezéséről, ábrázolásáról illetve előállításáról tájékozódjam.

Discord almája

Discord almája Rubens Paris ítélete (The judgement of Paris) festményén (is) megjelenő szimbolikus gyümölcs. Discordia a görög mitológiában a káosz és küzdelem istennője, római megfelelője Eris. A mitológia szerint Eris nem lett meginvitálva Peleus és Thetis esküvőjére. Ennek ellenére megjelent és magával hozta az említett almát amin az a felirat szerepelt, hogy „a legszebbnek” („to the fairest”). A címért három istennő viaskodott: Hera, Athena és Aphrodite. A döntést Parisnak kellett meghoznia. Az esemény közvetett úton a trójai háború gyújtópontját képezi. Így az alma megjelenítése magának a káosznak egyfajta képpé formálása.

Die Puppe

Elvontabb megfogalmazást képvisel Hanz Bellmer munkássága a témakörben. Az 1930-as évek közepén folytatott alkotó tevékenysége miatt vált ismertté. A művek közös címe Die Puppe volt. Ezek a művek legfőképp életnagyságú serdülő lány figurák groteszk és-, vagy erotikus módon való ábrázolását foglalták magukba.

Nem éppen hétköznapi tárgyak

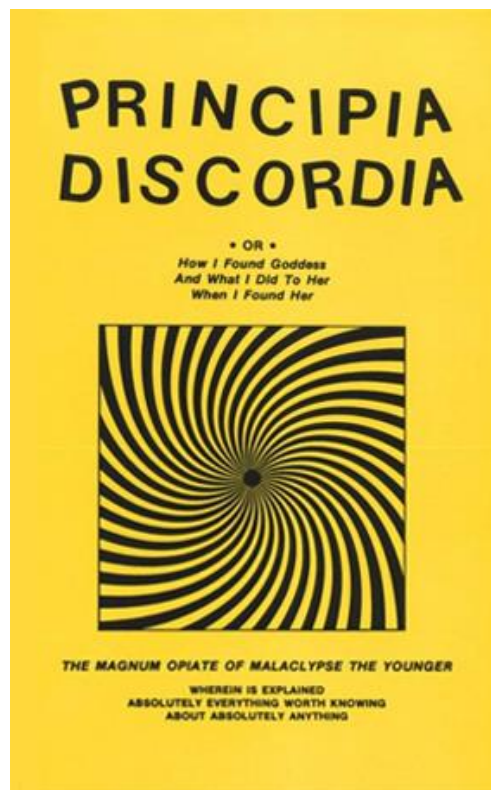
A kortárs képzőművészet, építészet kísérletező jellege miatt olyan amilyenek ismerjük. Így történhet az, hogy biciklitartólónak egy sokszorosan felnagyított fésűt használhatunk mint a funkcionalitás performansza.

A termodinamika második törvénye

A termodinamika második alaptörvénye az entrópia felhasználásával a következőképpen fogalmazható meg: a spontán folyamatok esetében a magukra hagyott rendszerek entrópiája nem csökkenhet. Az entrópia a tudomány (elsősorban a hőtan és az informatika) fontos fogalma, egy rendszer rendezetlenségi fokát jellemzi.

Principia Discordia

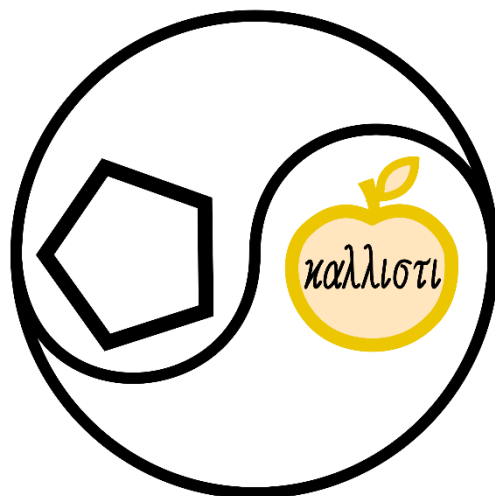
A Principia Discordia egy diszkordiánus vallási szöveg amelyet Greg Hill illetve Kerry Wendell Thornley szerzett. A szöveg számos irodalmi ellentmondást és szokatlan humort tartalmaz. Ezen kívül több olyan megjegyzést amelyek arra utalnak, hogy volt komoly szándék a mű mögött. Összefoglalhatjuk úgy, mint a két, fiktív néven narráló szerző Eris istennő megismerése során szerzett tapasztalatainak leírása. A műből kiderül, hogy az ókori görögök már tisztelték viszont gonosznak, romlást hozónak tartották és elfordultak tőle. A szöveg úgy nyilatkozik Erisről, hogy nem volt rossz akaratú csak csintalan.

Találkozunk különböző szimbólumokkal amelyek irodalmi, vallási vonatkozásokkal bírnak. Ilyen például az Ötparancsolat amely egyértelmű utalás a bibliai tíz parancsolatra. Megjelenő szimbólum Discord almája amely közel azonos jelentéssel bír mint a feljebb említett változat. Továbbá a „Sacred Chao” avagy Szent Káosz amely a yin yan-ra emlékeztető konstrukció ahol a pontok helyén egy hatszög és Discord almája foglal helyet.

Sajátos módon foglalja össze a Rend, Rendetlenség és Káosz fogalmak viszonyát. Ez a rész különösen fontos a saját gondolatmenetem tekintetében, lévén valami hasonló következtetést kívánok levonni a formaalkotás eszmei háttéréként.

A Principia Discordia három alapvető megállapításra alapoz: az Anerisztikus elvre ami a látszólagos rend, az Erisztikus elvre ami látszólagos rendetlenség illetve arra, hogy mindkettő csupán illúzió.

Tisztázhatjuk, hogy mind a Rend és a Rendetlenség ember alkotta fogalmak. A Tiszta Káosz derivátumai amely értelemben mélyebben helyezkedik el mint ahol a különbség tétel történik. A valóság fogalmát meghatározza számunkra kultúránk amelyből származunk. Ezeket a valóságot magyarázó elméleteket gyakran tévesztjük össze a Valósággal és olyan tévképzeteink támadnak, hogy más kultúrák valósága valóban különbözik a mienktől.

Ezekre az elméletekre tekinthetünk úgy mint hálókra amelyeken áttekintve megkíséreljük értelmezni a Káoszt. Különböző filozófiák különböző hálókat használnak. Egy olyan közösséget amely tagjai hasonló hálókat használnak tekintünk kultúrának. A Rend a háló és a Káosz közti illeszkedési pontok halmaza. Ezt nevezzük Anerisztikus elvnek.

A filozófia szereti megkülönböztetni a hálókat annak reményében, hogy lesz majd egy kitüntetett amely tökéletesen illeszkedik és megmutatja a Valóságot. Mivel egyik háló sem lehet igazabb a többinél, ez is csak a megértés illúziója, nevezetesen az Anerisztikus illúzió.

A Rendetlenség egyszerűen fogalmazva olyan pontok halmaza amelyek nem állnak relációban egymással. Viszont ugyanúgy mint a háló általi reláció, a háló általi reláció nélküliség is erősen szubjektív vagyis hálófüggő. Valami hiányával definiálni egy másik dolgot metafizikailag önkényes. Ez lesz pedig az Erisztikus elv.

A lényeg, hogy nem tekinthető a Rend igazságnak sem a Rendetlenséget hamis igazság tartalmúnak. A Valódi igazság nem függ a hálótól amin keresztül szemlélem az eredendő Káoszt. Eképpen az egyéni megállapítás tartalma mindig csorbul a közegetől amiből az egyed jön és ezáltal a hálótól amin keresztül kénytelen szemlélni.

Anyaggyűjtés összegzése

Az felhozott példák a fogalompár mélyebb értelmezését segítik elő. A Rubens festményen megjelenő Discord alma, mint káosz szimbólum, egy kiegyensúlyozott festmény részeként jelenik meg. A mögöttes tartalom ismerete szükséges ahhoz, hogy felismerjük jelentésében a kapcsolódási pontokat.

A Hans Bellmer szobrok látványa maga a káosz. Az ember a saját faja megalázásaként, kiforgatása okán érzi zaklatónak, kétségbeejtőnek az összhatást. Az emberi test modifikációja önmagában nagyon erős irány intenzív érzelmek keltésére, az önképre van hatással, azt sérti.

A Nagy Fésű rendellenes mérete képezi a szabálytalanságot. Látványa esetleg meghökkentő de inkább csak kissé humoros mintsem kétségbeejtő.

A Principia Discordia szerint pedig a Rend és Rendetlenség csupán leképezései a Káosznak. Utóbbi erendően magába foglalja őket és azonosításuk erősen függ a befogadó közegtől.

Rendetlenség és Káosz

Ha visszavezetjük a megszerzett információt a jelmondatra, felfedezhetjük a Rendetlenség és Káosz közti tartalmi különbséget.

A Rendetlenséghez nem társítunk intenzív érzelmi tartalmat, az egy statikus, nem változó állapot amit a saját „hálónk” alkalmazása miatt tekinthetünk a Rend ellentétének. Ezzel szemben a Káoszt dinamizussal és ha nem is negatív, de felkavaró emocionális töltettel asszociáljuk. Továbbá a Káosz egy dimenzióval magasabban helyezkedik el mint a közönséges Rendetlenség. A következtetés pedig az lesz, hogy egyetlen elem nem lehet rendetlen, ellenben lehet kaotikus. Úgy is magyarázhatom, hogy a Rendetlenséget olyan módon értelmeztem mint egy halmaz amelynek elemei nem állnak relációban egymással. Mivel egy izolált darabbal szeretnék kísérletezni ezért nem beszélhetek relációkról. Ezzel szemben kaotikus jelleget feltételezhetek mivel annak nincs köze a relációkhoz, csupán a tárgy önmagáért való, mindent egybefoglaló létezéséhez.

A következő megvizsgálandó szempontok merülnek fel:

Mit jelent az, hogy egy elem, illetve, hogy mik azok a módszerek amivel egyetlen tárgyból a Káoszt előcsempészhajjuk?

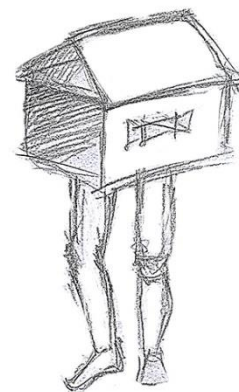
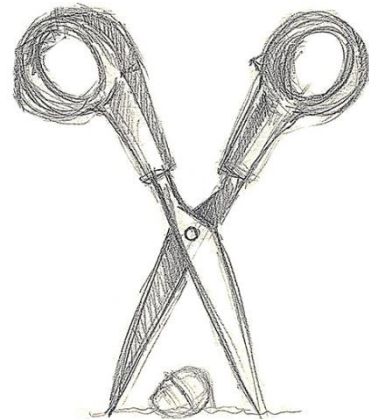
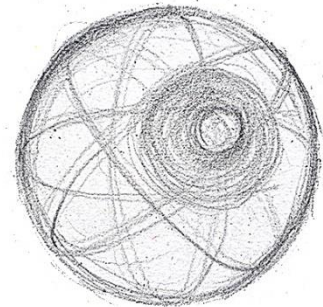
A két feltevést nem tárgyalhatjuk egymástól függetlenül. Egyes tárgyakból egyszerűen nem tudunk káoszt elővarázsolni, valamit egyes módszerekkel a kiinduló tárgy elvesztheti egységnyi mivoltát.

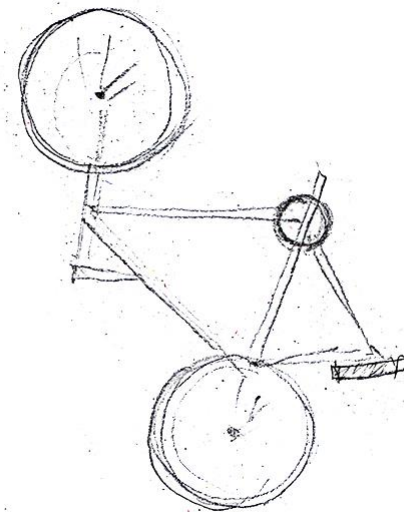
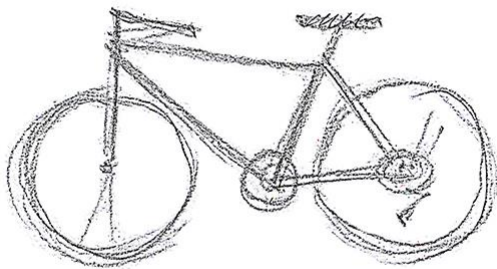
Mit tekintünk egynek?

Az alapvető szabályos geometrikus formák, mint a kocka vagy gömb egyértelműen egységek. Amit elbírnak az egy aprócska változtatás lehet, egy kicsi addíció. Például egy fém gömbre illesztünk egy mellbimbót. A fém tapintásra hideg és merev, míg a mellbimbóról meglévő tapasztataink egészen mást sugallnak. A kettősség egyértelmű, mégis tekinthetem egy tárgynak az anyagazonosság és formai kapcsolódás miatt. Továbbá ebből a kettősségből fakadóan a gerjesztett érzelmek kaotikusak.

A kontextusból való kiemelés is járható út. Ennek lehet egy módja a felnagyítás mint a guillotineként használható óriási olló. Ehhez hasonló a fésűs példa ahol mind a környezeti kontextus mind a tárgy „természetes” megjelenése megváltozott.

Egy másik lehet az összetett szavak szó szerinti megjelenítése, például a hordó szája vagy a lábasház. Érezhető a Hans Bellmer tárgyalásakor felhozott antropomorf formák instant káoszérzetet teremtő adottsága.

Analógia

Ami eszemben járható útnak tűnik, az a szétszerelés és összeszerelés. Az analógia megértése érdekében először vegyük a biciklis skicceket. A tárgy hétköznapiágából adódóan azt mondom, hogy ez Egy bicikli. Annak ellenére, hogy sok apró darab gondos és következetes összeszereléséből jön létre, Egy tárgynak tekintem.

Ha szétszerelem akkor darabjainak a halmazává teszem amelyek között nincs egyértelműen látható kapcsolat. A darabokat ezután összekomponálom úgy, hogy egy nem működő asszablázst kapjak. A gondolathoz hozzátartozik, hogy a darabnak egyetlen olyan összeszerelési verziója van amelynek a végeredményét használható biciklinek nevezzük. Az összkép azt sugallja, hogy ez egy bicikli. Megtörténhet, hogy nem ismerjük fel egyből és időbe telik míg rájövünk, hogy mi ez, és arra, hogy biztosan nem használható.

Némileg illusztrálható a példán keresztül a Principia Discordia elvtana. A „józan eszű” háló, tehát az amit a hétköznapijainkban illik használni, szerint az egyben levő, használható bicikli az Igaz. Amit én teszek az abból áll, hogy „elrontom” a biciklit és kicserélem a hálót amin keresztül rátekintek. Ugyanazt állítom róla, hogy Igaz, mert a tárgy még mindig egy bicikli. Az eredendő Káoszalap ugyanaz, mindkettő ugyanazokból a darabokból áll. Mégis olyan, mintha a hálók egymásra fedődése okán néhol átleshetnék és megpillanthatnám a Káoszt aminek lenyomatát az keltett érzelmekben kereshetjük.

Forma

Ezután az elméletet le kell képezni kivitelezhető formátumra. A biciklinél kisebb de talán ezért hatékonyabb szemléltető eszköz a kotyogós kávéfőző. Hétköznapi, egyszerű, szétszerelhető és összeszerelhető.

Nyilván arra törekszem, hogy a hatás egyből és egyértelműen érzékelhető legyen. Első próbálkozásra az összeszerelésnél nem vettem figyelembe, hogy annál jobb az összehatás minél inkább elvonatkoztatok a kávéfőző eredeti kinézetétől és összetételétől. Az újjáépítés ugyanúgy lineárisan történt, a vertikális középtengely mentén. Így a végeredmény túlságosan hasonlított a kiinduláshoz, nem volt érezhető a szándék.

Ezután arra figyeltem, hogy az új tárgy térben is terjeszkedjen. Mind a 11 elemnek gondosan meg kellett keresni az új helyét úgy, hogy látható legyen, ha addig nem volt az, akkor főleg. Mint említettem, összeszerelésre végtelen a lehetőségek száma, csupán a gravitáció és az esztétika szabhat határt neki.

Ennek szemléltetésére három teljesen egyforma tárgyat használtam fel. A tárgyak az eredeti alaktól való fokozatos eltérést hivatottak megjeleníteni. Ennek megfelelően eleinte a vertikális sík a hangsúlyos, mint a működő kávéfőzőnél is. A második tárgynál hozzávetőlegesen egyenlő a súlya a vertikális és horizontális síkoknak. A harmadik tárgynál pedig kifejezetten a horizontalitás érvényesül.

Végszó

Végül megjegyezném, hogy a kotyogós kávéfőző nyilvánvalóan csak olyan kultúrkörben érvényesül mint szemléltető eszköz, ahol eléggé hétköznapi és elterjedt. Ha a megfigyelő sosem látott ilyen tárgyat, sőt, nem látott elégszer ilyen tárgyat azelőtt, akkor számára a mindennapi használatos hálójában nem okoz fogalmi zavart és elmarad a megteremtett káoszérzet.

Források:

- <http://www.principiadiscordia.com/book/>
- <https://en.wikipedia.org/wiki/Discordianism>
- https://hu.wikipedia.org/wiki/Peter_Paul_Rubens
- https://en.wikipedia.org/wiki/Hans_Bellmer
- <http://www.moma.org/collection/artists/452>
- <http://freshome.com/2011/06/30/cool-urban-furniture-bike-rack-shaped-like-a-giant-comb/>
- <https://hu.wikipedia.org/wiki/Erisz>
- <https://hu.wikipedia.org/wiki/Termodinamika>